

Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyö

Aino Lusi

5/2016

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Hoitotyön koulutusohjelma

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

jamk.fi		Kuvailulehti
Tekijä(t) Lusi, Aino	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Toukokuu 2016
	Sivumäärä 33	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen Kuvaileva kirjallisuuskatsaus		
Tutkinto-ohjelma Hoitotyön koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Mantsinen Christina Tiainen Elina		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota tietoa, kuinka äidin ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana ja tavoitteena oli, että toteutettua tietoa voidaan hyödyntää perheiden hoitotyön kehittämiseksi nyt ja tulevaisuudessa.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka tutkimuskysymyksenä oli; miten hoitohenkilökunta voi tukea äidin ja alle yksivuotiaan lapsen varhaista vuorovaikutusta? Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään varhaista vuorovaikutusta, sen merkitystä, tuodaan esiin keinoja vuorovaikutukseen ja avataan varhaisen vuorovaikutuksen tukemista.</p> <p>Tiedonhaku opinnäytetyötä varten tehtiin neljän hakukoneen avulla ja lopulliseen kirjallisuuskatsauksen valittiin neljä hakutulosta, jotka olivat opinnäytetyö, artikkeli ja väitöskirja. Opinnäytetyön tulokset analysoitiin aineistolähtöisen sisällön analyysinmentelmällä ja analysoidusta aineistosta nousivat esiin erilaiset keinot tukea alle yksivuotiaan lapsen ja äidin välistä varhaista vuorovaikutusta.</p> <p>Tuloksia tarkastellessa hoitajan rooli korostui ja oli moninainen. Johtopäätöksinä voidaan pitää sitä, että keinot riippuvat paljon vanhemmista ja siitä minkälaista tukea vanhemmat vuorovaikutukseen tarvitsevat. Vuorovaikutussuhteita on monenlaisia ja ne ovat aina yksilöllisiä ja ainutlaatuisia.</p>		
Avainsanat (asiasanat) varhainen vuorovaikutus, vuorovaikutuksen tukeminen, varhaisen vuorovaikutuksen keinot, hoitajan rooli		
Muut tiedot		

jamk.fi		Description
Author(s) Lusi, Aino	Type of publication Bachelor's thesis	May 2016
	Number of pages 33	Language of publication: Finnish
		Permission for web publication: x
Title of publication Supporting the early interaction A descriptive literature review		
Degree programme Degree programme in Nursing		
Supervisor(s) Mantsinen Christina Tiainen Elina		
Assigned by		
<p>Description</p> <p>The purpose of the thesis was to collect information on how to support early interaction between a mother and her baby during the first year in the child's life. The aim was that the collected information could be used in the development of family nursing now and in the future.</p> <p>The thesis was implemented as a descriptive literature review in which the research question was how health care workers could support the early interaction between mothers and their babies. The theory part of the thesis deals with early interaction and its significance, describes the means of interaction and opens the concept of supporting early interaction.</p> <p>Information for the thesis was searched with four search engines. The final literature review consisted of four search results including a thesis, an article and a doctoral dissertation. The results of the thesis were analysed by using data-driven content analysis. The analysed material highlighted different means to support the early interaction between mothers and their under one-year-old babies.</p> <p>Examination of the results highlighted the diverse role of the nurse. As a conclusions it can be stated that the means of supporting interaction depend on the parents and what kind of support they need. There are many kinds of interaction relations, and they are always individual and unique.</p>		
Keywords (subjects) an early interaction, supporting interaction, the means of early interaction, the role of the nurse		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys	6
3	Varhainen vuorovaikutus	6
3.1	Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys	7
3.2	Varhaisen vuorovaikutuksen keinoja	10
3.3	Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen	11
4	Opinnäytetyön toteutus	14
4.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	14
4.2	Tiedonhakuprosessi	15
4.3	Aineiston analyysi	19
5	Opinnäytetyön tulokset	21
5.1	Viestien ja vuorovaikutuksen tulkinta	22
5.2	Keinoja vuorovaikutussuhteeseen lapsen ja vanhemman välille	23
5.3	Vuorovaikutusta vaikeuttavat tekijät	23
6	Pohdinta	24
6.1	Eettisyys ja luotettavuus	24
6.2	Tulosten tarkastelu	26
6.3	Johtopäätökset	27
6.4	Jatkotutkimusehdotukset	28
	Lähteet	29
	Liitteet	
	Liite 1. Aineiston analyysitaulukko.....	32
	Taulukot	
	Taulukko 1. Tiedonhaussa käytetyt sisäänottokriteerit	15
	Taulukko 2. Kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku tietokannoista	17
	Taulukko 3. Hyväksytyt alkuperäistutkimukset	18

1 Johdanto

Varhainen vuorovaikutus on osa lapsen ja vanhemmat välistä kommunikaatiota. Valtakunnallisesti onkin linjattu, että Lastenneuvolan yksi tärkeä tarkoitus ja tehtävä on perheen välisen kommunikaation tukeminen ja näin ollen myös varhaisen vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden tukeminen. Jo odotusaikana neuvoloissa tehdään odottavalle äidille varhaista vuorovaikutusta tukeva haastattelu (Puura, Hastrup, 2015).

Varhaista vuorovaikutusta on tutkittu ja tutkitaan edelleen, sillä vastasyntyneelle ei ole yhdentekevää, mitä hän tuntee. Tunteeko hän oman vanhemman vai liinojen ja laitteiden kosketuksen (Hermanson, 2012). Vastasyntynyt reagoi syntymästään asti erilaisiin tilanteisiin ja on valmis vuorovaikutukseen ensi hetkistä asti. Tämän vuoksi on tärkeä tukea ja kannustaa vanhempia vuorovaikuttamaan lapsensa kanssa (Sinkkonen, 2011, 94).

Varhainen vuorovaikutus tukee kasvavan lapsen kasvua ja kehitystä. Onnistunut vuorovaikutus antaa positiivisia kokemuksia lapselle siitä, että häntä ymmärretään ja hänen tunteet ja tarpeet huomioidaan. Onnistuneella varhaisella vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen emotionaalisen itsesäätelyn ja myönteisen itsetunnon rakentumisen kannalta (Mäntymaa & Tamminen, 1999). Aina varhainen vuorovaikutus ei onnistu, jolloin se on haavoittuvaista ja vuorovaikutuksen puutteet heijastuvat lapsen kehitykseen myöhemmällä iällä. Vuorovaikutuksen puutteisiin/ongelmiin on olemassa monia syitä. Vanhemman omat lapsuuden kokemukset vuorovaikutuksesta omien vanhempien kanssa heijastuvat vuorovaikutukseen oman lapsen kanssa ja siirtyvät sitä kautta opittuna mallina usein omalle lapselle (Puura, 2011, 117).

Opinnäytetyön tarkoituksena on koota tietoa, kuinka äidin ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana.

Opinnäytetyön tavoitteena on, että toteutettua tietoa voidaan hyödyntää perheiden hoitotyön kehittämiseksi.

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tarkoituksena on koota tietoa, kuinka äidin ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana.

Opinnäytetyön tavoitteena on, että toteutettua tietoa voidaan hyödyntää perheiden hoitotyön kehittämiseksi. Tutkimuskysymyksenä opinnäytetyössä on:

Miten hoitohenkilökunta voi tukea äidin ja alle yksivuotiaan lapsen varhaista vuorovaikutusta?

3 Varhainen vuorovaikutus

Vuorovaikutus on vanhempien ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutusta on monenlaista ja vanhemmat ja lapsi rakentavat keskinäisen vuorovaikutussuhteen itse. Varhainen vuorovaikutus on lasta odottaville vanhemmille tärkeää, se kasvattaa ja valmistaa tulevaan vanhemmuuteen. Kohdussa kasvavan lapsen tunteminen äidin vatsassa esimerkiksi liikkeiden tuntemisella, vatsan tunnustelulla ja vaikkapa juttelemalla on osa alkavaa vuorovaikutusta (Siltala 2003, 16-22). Vuorovaikutus muuttuu lapsen synnyttyä ja vastasyntynyt on ensi hetkistä alkaen valmis vuorovaikutukseen. Lapsi aistii ja tunnistaa häntä säännöllisesti hoitavien henkilöiden ominaisuuksiin ja mieltyy niihin. Myös aikuinen kiintyy lapseen tätä hoitaessaan. Voidaan puhua, että vuorovaikutus on suhtautumista toiseen ihmiseen ja siihen miten huomioit hänet. Vuorovaikutusta lapsen ja vanhempien välillä ensihetkistä alkaen on se, että vanhempi hakee katsekontaktia lapseen, haluaa pitää tätä lähellä, juttelee tälle pehmeällä äänellä ja pyrkii kaikin tavoin ymmärtämään vauvan tarpeita. Vauva oppii nopeasti vastaamaan kontaktiin, aluksi katseella, myöhemmin ääntelyllä ja hymyillä (Hermanson 2012).

Varhainen vuorovaikutus ja sen tarve perustuu aivojen toimintaan. Aivoissa on kaksi keskeistä toimintaa kehitysvaiheessa; syntyminen/kehittyminen ja karsiutuminen. Sinkkonen, kuten myös Hermanson toteavat, että näitä toimintoja ohjaavat saadut kokemukset, jotka vauvalla ja pikkulapsella liittyvät enimmäkseen hoivaan ja muuhun

vuorovaikutukseen vanhemman/huoltajan kanssa (Sinkkonen 2011, 18-27; Hermanson, 2012).

Tutkimusten mukaan aikaisempien vuorovaikutustilanteiden muisto ohjaa nykyisiä vuorovaikutustilanteita, jotka puolestaan yhdessä aikaisempien kokemusten kanssa vaikuttavat tuleviin vuorovaikutustilanteisiin. Tutkimuksen mukaan jokainen varhainen vuorovaikutushetki tallentuu muistiin muistijälkenä (Mäntymaa & Tamminen, 1999, 2449)

Varhaisen vuorovaikutuksen vaikutus näkyy myös siinä, minkälaisen suhteen tuleva äiti tai isä on rakentanut syntyessään omaan vanhempaan. Onko vuorovaikutus sujunut vai onko vuorovaikutus ollut puutteellista? Opittu malli omasta vuorovaikutussuhteesta muokkaantuu koko elämän ajan aina varhaislapsuudesta lähtien ja siirtyy näin opittuna omalle lapselle. Tuleva vanhempi saattaa odottaa syntyvän lapsen kanssa tietynlaista vuorovaikutusta, mutta opitut tavat vuorovaikuttaa eivät täytäkään tätä odotusta. Tästä seuraa usein vanhemman kokema huonommuuden- ja epäonnistumisen tunne ja sitä kautta se vaikuttaa vuorovaikutussuhteeseen lapsen kanssa, jolloin vanhempi ei olekaan varma siitä miten vuorovaikutussuhteen tulisi toimia (Sinkkonen 2011, 95-104).

3.1 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys

Vuorovaikutuksessa äänet, kehon kieli, katseet ja eleet ovat tärkeitä, jotta vuorovaikutus toimii ja tutustuminen onnistuu. Hyvän ja onnistuneen varhaisen vuorovaikutuksen tunnusmerkkejä ovat muun muassa: vanhemman herkkyys lapsensa viesteille, vanhempi pystyy tulkitsemaan viestejä pääsääntöisesti oikein ja vastaamaan niihin ja lapsen tarpeisiin. Näin ollen lapselle rakentuu mielikuva: olen hyvä, tarpeeni ovat tärkeitä, tämä koti ja maailma ovat hyvä, turvallinen sekä mielenkiintoinen paikka kasvaa. Useissa lähteissä tuodaan esiin sitä, että vauvalle katsekontakti ja vanhemman ilmeiden näkeminen on erityisen tärkeää. Sen vuoksi vauvaa on hyvä pitää sellaisessa asennossa, josta hän näkee helposti vanhemman kasvot ja ilmeet. Vauva aistii niiden kautta esimerkiksi vanhemman tunnetilan. Onnistunut ja

vastavuoroinen vuorovaikutus tukee kasvavan lapsen psyykkistä kasvua ja siihen liittyviä ominaisuuksia. (Salo, 11).

Vuorovaikutuksesta voidaan puhua kolmessa eri osassa; aikuisiän kiintymissuhdemalli, mentalisaatio ja vuorovaikutussuhde. Jos jokin näistä kolmesta puuttuu tai on ollut puutteellinen, on vaikea rakentaa toimivaa vuorovaikutussuhdetta omaan lapseen. Aikuisiän kiintymissuhdemallilla tarkoitetaan lapsuusajan hoivaa ja kokemuksista muodostuneita mielikuvia. Mentalisaatio kuvaa kykyä aistia/pohtia omaa ja toisen mielen tilaa. Mentalisaatio tarkoittaa myös aikeita, tunteita, ajatuksia ja motiiveja. Vuorovaikutus kuvaa äidin ja lapsen käyttäytymistä vuorovaikutussuhteessa ja sitä miten he aistivat toisiaan (Puotiainen 2015, 14).

Turvallisella kiintymyssuhteella ja sen syntymisellä on myös vaikutusta varhaisen vuorovaikutuksen syntymiseen. Turvallinen kiintymyssuhde muodostuu, kun lapsi oppii luottamaan, että hänen tarpeisiinsa vastataan. Lapsi kokee itsensä rakastetuksi ja luottaa siihen, että aikuinen on tarvittaessa läsnä. Lapsen kokiessa turvallisuuden tunnetta, hän uskaltaa näyttää kaikenlaisia tunteitaan ja oppii tätä kautta viestimään avoimesti tarpeistaan ja tunteistaan. Turvallisesti kiintyneen lapsen vanhempi ymmärtää lapsen tunteita ja yrittää auttaa niiden käsittelyssä (Karling ym. 2008, 158-159.)

Usein toivotaan ja lähdetään liikkeelle siitä, että vuorovaikutus on onnistunutta. On kuitenkin tilanteita, joissa se voi olla puutteellista monista eri syistä. Puutteelliseen vuorovaikutuksen vaikuttavat monet asiat, joita ovat muun muassa äidin mielenterveysongelmat, kuten masennus ja siihen liittyvä ahdistus, lapsena koetut traumat tai muuten puutteellinen vuorovaikutussuhde omaan vanhempaan. Myös nuori ikä ja päihdeongelmat saattavat olla puutteellisen vuorovaikutuksen takana (Puura 2001, 117).

Puutteellinen vuorovaikutus taas vaikuttaa tunteiden käsittelyyn, jatkuvan turvattomuuteen ja psyykkisiin häiriöihin. Merkitystä vuorovaikutuksen onnistumiseen on myös lapsen sairastumisella, vammaisuudella ja pitkällä erossa

oloajalla. Tällöin vuorovaikutussuhde voi olla puutteellista johtuen ulkopuolisista tekijöistä, joihin vanhemmat eivät voi vaikuttaa (Sinkkonen 2003, 92-104).

Vuorovaikutuksen saaminen tai puutteellisuus näkyy vielä aikuisiällä ja syntyvä lapsi siirtää opittua vuorovaikutusmallia omille lapsilleen (Sinkkonen 2011, 96.)

Turvattomassa kiintymissuhteessa lapsi kokee negatiivista vuorovaikutusta. Aikuinen ei ole saatavilla tai hän ei muusta syystä osaa reagoida lapsen tunteisiin. Tällöin lapsi oppii välttelemään tunteiden ja tarpeiden näyttämistä. Vanhempi ei kykene kiireiden, väsymyksen tai ehkä masennuksen takia tarjoamaan lapselle ilmapiiriä, jossa erilaiset tunteet olisivat sallittuja (Karling ym. 2008, 158-159).

Dallaire & Weintraub ovat osoittaneet tutkimuksessa, että turvaton kiintymyssuhdemalli liittyy turvattomiin lapsuuden olosuhteisiin, esimerkiksi suhteeseen masentuneeseen äitiin, joka ei omien voimavarojensa puutteen vuoksi pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin. Tutkimuksessa nostetaan esiin myös muita riskitekijöitä kuten perheen heikko rahallinen tilanne, sosiaalisen tukiverkoston puute, vakavat mielenterveydelliset ongelmat ja vanhempien päihdeongelmat (Dallaire & Weintraub, 2007).

Vähitellen lapsi oppii kieltämään itseltään tarpeidensa ja tunteidensa ilmaisemisen. Lapsi saattaa hakea aikuisen hyväksyntää olemalla mahdollisimman kiltti ja hymyileväinen tai pysyttelemällä poissa aikuisen silmistä. Lapsi olettaa, ettei apua kannata pyytää, koska kukaan ei ymmärrä. Välttelevästi kiintynyt lapsi yrittää kovasti etsiä itsenäisiä keinoja tunteidensa säätelyyn. Joillakin välttelevästi kiintyneillä lapsilla negatiiviset tunteet kuitenkin kasaantuvat niin, että he saattavat ajoittain uhmata ja raivota hyvinkin voimakkaasti (Karling ym. 2008, 159.)

On hyvä kuitenkin muistaa, ettei yksikään vanhempi ole täydellinen ja suoriudu arjen tuomista haasteista päivä tosiensa jälkeen hyvin. Jos kuitenkin lapsen tarpeet laiminlyödään jatkuvasti eikä niihin pystytä vastamaan tai lapsi kokee liian usein pettymyksiä, niistä seuraa usein se, että lapsen on vaikea luottaa elämään tai itseensä. Pieni lapsi kokee itsensä yksinäiseksi, hylätyksi ja turvattomaksi (Puura & Hastrup, 2015).

3.2 Varhaisen vuorovaikutuksen keinoja

Arki vastasyntyneen lapsen kanssa on jatkuvaa vuorovaikutusta. Syntynyt lapsi tarvitsee päivittäin koskettamista, vierellä oloa, sylissä pitämistä ja sitä, että hänen luokseen pysähdytään. Jo alle vuoden ikäisen lapsen kanssa vuorovaikutus on tärkeää, sillä sinä aikana lapsi oppii tuntemaan ja tunnistamaan vanhempansa, aistimaan vanhemman mielen tilan ja herkkyyden olla läsnä lapsen kanssa.

Vuorovaikutustilanteet syntyvät päivittäisistä yksinkertaisista arkisista asioista. Voidaan ajatella, että tavallisimpia vuorovaikutustilanteita, joita arjessa vauvan kanssa kohtaa ovat vauvan lohduttaminen, nukuttaminen, syöttäminen, pukeminen, kylvettäminen, hellittely ja leikkiminen (Jouhki 2007, 25). Kun vauva pian syntymän jälkeen oppii yhdistämään vanhemman (äidin tai isän) kasvot, tuoksun ja kosketuksen ravinnon tuomaan hyvään oloon, tällöin vauvan kiintyminen vanhempaan vahvistuu. Siitä seuraa, että vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhemman välillä tiivistyy ja se lisää vauvan turvallisuudentunnetta (Salo & Tuomi, 30-33).

Yksi vuorovaikutuksen tärkeistä periaatteista on vauvan ruokailu. Syöminen ei ole vauvalle vain ravinnontarpeen tyydyttämistä, vaan merkitys on syvemmällä; siinä, että lapsi tuntee olonsa rakastetuksi ja hyväksytyksi. Vauvan ruokailuun sisältyy myös monia hoivaamiseen liittyviä emotionaalisia tehtäviä. (Korhonen 1999, 75.) Ruokailu on vauvalle sosiaalinen tapahtuma, jossa saa jutella, nauraa ja leikitellä.

Kosketuksella on vauvalle aivan erityinen merkitys. Kosketuksella vanhempi osoittaa välittämistä ja rakastamista. Sillä voi innostaa ja lohduttaa vauvaa tai pientä lasta. Kosketuksella voi olla myös rauhoittava merkitys esimerkiksi vauvaa nukuttaessa. Tunto on ihmisen aisteista voimakkain ja tärkein. Se pätee myös vauvalla ja on ensiarvoisen tärkeää, että lapsi saa tuntea aikuisen ihmisen turvallisen kosketuksen (Jouhki & Markkanen 2007, 27-28.) Tutkimusten mukaan lapsi kaipaa kosketusta eikä ole aivan sama tunteeko lapsi liinojen ja peiton kosketuksen vai oman vanhemman silityksen (Hermason 2012.)

Edellä on lueteltu muutamia vuorovaikutuksen keinoja arjessa. Näitä asioita vauva tarvitsee, jotta vuorovaikutus kehittyy ja kasvava lapsi saa erilaisia aisteja. Varhaista

vuorovaikutusta voidaan harjoittaa esimerkiksi vauvahieronnan tai vauvatanssin avulla. Niissä vauva ja vanhempi kommunikoi liikkeen avulla, jolloin erilaiset aistit, tunteet ja kosketukset ovat mahdollisia. Tällaiseen vuorovaikutustilanteeseen voi liittyä musiikki, joka on uusi aistimus vauvalle ja tärkeä sellainen. (Korhonen, 2008).

3.3 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen

Varhaisen vuorovaikutuksen ollessa puutteellinen on vanhempien tärkeä saada siihen tukea. Hoitajan on hyvä huomata ennalta merkit, jotka pahennuttuaan voivat haavoittaa vuorovaikutussuhdetta. Vuorovaikutussuhteessa ongelmat voivat olla hyvin erilaisia ja tuki, jota vanhemmille annetaan on yksilöllistä. Tukea voivat antaa terveydenhoitajat neuvolassa, perheneuvolat, sairaanhoitajat ja kättilöt jo sairaalassa ollessa tai sosionomit (Kalland, 2002, 20).

Tukiessa vanhempien vuorovaikutustaitoja on tärkeää joustava ja herkkä vanhemmuus, jossa vanhemmat huomioivat lapsen tarpeet ja vastaavat niihin. Esimerkiksi neuvolan vastaanottotilanteessa kiinnitetään huomiota siihen, miten vanhempi reagoi ja lukee vauvan antamia viestejä, kuten itkua, nälkää tai väsymystä. Lisäksi hoitajan on hyvä seurata ja huomioida vanhemman ja vauvan fyysistä kontaktia, miten vanhempi pitelee vauvaa sylissä ja miten vauva vastaa tähän. On tärkeää huomioida vauvan ja vanhemman välistä katsekontaktia, vanhemman juttelun tasoa vauvalle huomioiden äänenpainot/sävyt. (Kalland, 2002, 225–226).

Hoitajan tekemistä havainnoista on tärkeä antaa palautetta vanhemmille. Miten vanhempi toimii vauvan kanssa. Vanhemmille on hyvä antaa myönteistä palautetta, mutta myös palautetta siitä mihin olisi hyvä kiinnittää huomioita, jotta vuorovaikutussuhde toimisi. Kun vanhempi saa myönteistä palautetta toiminnastaan, se vahvistaa vauvan taitoja ja kehittymistä. Tavoitteena on vahvistaa vuorovaikutuksen hyviä puolia ja auttaa vanhempaa ratkomaan mahdollisia pulmatilanteita. (Kalland, 2002, 226.)

Perheen uudessa elämäntilanteessa vauvan synnyttyä keskeisenä tavoitteena on tukea vanhempia vanhemmaksi kasvamisessa ja parisuhteen lujittamisessa. Vauvan syntymä tuo haasteita ajankäyttöön, taloudelliseen tilanteeseen ja ihmissuhteisiin. Vanhempien voimavarat kuten koulutus, hyvät ihmissuhteet, positiivinen käsitys itsestä vanhempana parantaa usein koko perheen hyvinvointia ja vuorovaikutusta. Sosiaalinen verkosto kuten sukulaiset, ystävät ja muut samassa elämäntilanteessa olevat perheet ovat merkittäviä voimavaroja perheelle. Näihin asioihin on tärkeä puuttua esimerkiksi keskustelemalla vanhempien kanssa asioista ja auttaa heitä löytämään omat voimavarat tuoreina vanhempina ja tukea näin koko perheen hyvinvointia (Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 80–81).

Hoitajan on hyvä huomioida ja poimia vanhemmuuden kuormittavia tekijöitä, jotka heijastuvat vuorovaikutukseen tuoreen perheen jäsenen kanssa. Asioita, jotka voivat heijastua negatiivisella tavalla varhaiseen vuorovaikutukseen ovat ajan puute sekä raskauteen, synnytykseen ja vanhemmuuteen liittyvät huolet. (Löthman-Kilpeläinen 2001, 45–47, Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2004, 81.)

Mäntymaan tutkimustuloksissa osoitetaan, että vanhempien mielenterveys- ja parisuhdeongelmat lisäävät riskiä varhaisen vuorovaikutuksen ongelmiin. Äidin omalla äitisuhteella on vaikutusta vuorovaikutuksen onnistumiseen. Tukiessa vanhempia on tärkeää huomioida koko perhe, sen vahvuudet ja heikkoudet sekä perheen sosiaalinen verkosto (Mäntymaa 2006, 13–14, 80). Myös Kempin tutkimuksessa tuodaan esille, miten äidin masentuneisuus vaikuttaa hänen tapansa toimia vuorovaikutuksessa vauvan kanssa. Erityisesti loppuraskauden depression todettiin ennustavan pysyviä huolia varhaisessa vuorovaikutuksessa. (Kempinen 2007, 116–118.)

Hoitaja voi auttaa vanhempia löytämään ja vahvistamaan voimavarojaan antamalla konkreettista käytännön tietoa kodin arkitilanteissa (Pelkonen & Hakulinen 2002, 208). Eiolan tutkimuksessa todetaan, että vanhemmat toivoivat ohjausta, joka tukisi heitä ymmärtämään oman lapsensa toimintaa sekä ohjaamaan lastaan myönteisellä tavalla. Tukea tarvittiin aivan tavallisiin arkisiin tilanteisiin, kuten syömiseen ja päivärytmin opetteluun. Vanhemmat toivoivat myös tukea

vanhemmuuteen, äitinä ja isänä olemisessa. Vanhemmat toivoivat, että tuki tapahtuisi tilanteessa, jossa ympäristö on aito ja heille tuttu. Kotikäynnit siis korostuvat ja vanhemmat kokevat saavan siitä eniten apua vuorovaikutussuhteeseen vauvan kanssa (Eirola 2003, 80).

Hoitajan on hyvä tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta, sillä lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana korostuu perustarpeisiin vastaaminen, kuten syöttäminen, kylvettäminen, nukuttaminen, läheisyys ja jutustelu. Varhainen vuorovaikutus on yhteydessä tunnekokemuksiin ja muodostaa pohjan lapsen psyykkiselle kehitykselle. Ne ohjaavat aivojen toimintaa ja kehitystä sekä luovat pohjan myöhemmälle kehitykselle. (Laitinen, Kurki & Ebeling 2001, 660).

Vanhempaa tuetaan kuuntelemaan ja havaitsemaan lasta, kuten itkua ja naurua. Lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana lapsi hakee vuorovaikutusta erilaisin keinoin vanhemmiltaan tai häntä hoitavilta henkilöiltä. Lapsi nauraa ja odottaa saavansa vanhemmaltaan takaisin vuorovaikutusta. Vanhempia on hyvä tukea näissä tilanteissa. Hyvä vuorovaikutussuhde vauvasta asti heijastuu lapsen tuleviin ihmissuhteisiin toimien suojausmekanismina epäsuotuisia kokemuksia vastaan (Puura 2003, 475.)

Hoitajan on hyvä antaa tilaa myös vanhempien kohtaamien tilanteiden ja tunteiden ymmärtämiseen ja oppia ennakoimaan vuorovaikutusta oman lapsen kanssa. Vanhemmille tulee antaa mahdollisuus kysymyksille ja kysyä heiltä onko vuorovaikutussuhteessa jokin mikä vanhempaa mietityttää tai kokeeko hän vuorovaikutuksen hankalaksi? Tärkeä on muistaa kertoa vanhemmille, että varhaisen vuorovaikutuksen tukemisella pyritään edistämään vauvan ja vanhempien yhteistä elämänlaatua ja hyvinvointia (Schulman 2002, 139, 142.)

4 Opinnäytetyön toteutus

4.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tämä opinnäytetyö on toteutettu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmällä.

Kirjallisuuskatsaus on tehokas väline syventää tietoja asioista, joista on jo valmiiksi olemassa tutkittua tietoa ja tuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105-115).

Kirjallisuuskatsaus muodostuu teoreettisesta taustasta ja sen tarkoituksena on näyttää, mitä ja miten asiaa on aiemmin tutkittu (Kääriäinen & Lahtinen 2006).

Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus pitää sisällään kolme perustyyppiä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi, joka sisältää kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen lähestymistavan. (Salminen 2011).

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleiskatsaus, jolla pystytään kuvaamaan laajoja kokonaisuuksia ilman tiukkoja rajoja. (Salminen 2011.) Tällä tavoin jo tehdyistä tutkimuksista voidaan tutkimusnäyttöä soveltaa ja ottaa käytäntöön. (Hovi, Saranto, Korhonen, Korhonen & Holopainen 2011, 37.) Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt aineistot ovat laajoja ja aineiston valintaa eivät rajaa tarkat säännöt (Salminen, 2011, 12.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus jakautuu neljään vaiheeseen: tutkimuskysymyksen muodostamiseen, aineiston keräämiseen, aineiston kuvailuun ja tulosten tarkasteluun. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 292-294.)

Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa vielä integroivaan ja narratiiviseen kirjallisuuskatsaukseen. Tässä opinnäytetyössä käytetään integroivaa menetelmää. Sitä käytetään kirjallisuuskatsauksessa, kun halutaan kuvata tutkittavaa ilmiötä/kysymystä mahdollisimman monipuolisesti. Integroiva kirjallisuuskatsaus onkin hyvä tapa löytää ja tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta. (Torraco 2005: 356.)

Kuvaileva, integroiva kirjallisuuskatsaus on valittu opinnäytetyön toteutukseen, koska katsauksella halutaan muodostaa kokonaiskuva varhaisesta vuorovaikutuksesta ja siitä, miten tukea äitiä ja alle yksivuotiaista lasta vuorovaikutussuhteessa. Kuvaileva

kirjallisuuskatsaus on sopiva opinnäytetyön toteutukseen käytettävissä olevaan aineistoon suhteutettuna. Tässä tapauksessa käyttökelpoista tutkimusaineistoa ei tarvitse rajata ulos tarkastelusta, esimerkiksi hakusanojen perusteella, vaan voidaan koota laaja ja kattava kokonaisuus eri alojen tutkimusaineistosta (Salminen 2011). Kirjallisuuskatsaus opinnäytetyössä on integroiva sen vuoksi, koska kuvataan keinoja, joilla tukea äidin ja lapsen vuorovaikutusta mahdollisimman monipuolisesti ja laajasti.

4.2 Tiedonhakuprosessi

Kirjallisuuskatsauksen aineisto haettiin kolmesta eri tietokannasta. Tietokannat olivat Medic, CINAHL ja Google Scholar. Medic on kotimainen tietokanta, jonne tallennetaan tietoa terveystieteellisistä julkaisusta. Mediciin julkaistaan myös esimerkiksi väitöskirjoja, opinnäytetöitä ja pro graduja (Terikko). CINAHL on hoitotieteen kansainvälinen viite- ja tiivistelmätietokanta, joka on käytettävissä Ebsco-ohjelmalla (Tähtinen, 2007). Manuaalinen haku suoritettiin google scholarin avulla. Tiedonhaussa käytettiin sisäänotto- ja poissulkukriteereitä, jotta tiedonhaku on rajoitettu ja tutkimuskysymystä vastaavat julkaisut löytyvät. Sisäänottokriteerit on kuvattu alla olevassa taulukossa numero 1.

TAULUKKO 1: Tiedonhaussa käytetyt sisäänottokriteerit

SISÄÄNOTTOKRITEERIT
- tutkimus/artikkeli on julkaistu vuosina 2006-2016
- tutkimus/artikkeli vastaa tutkimuskysymykseen
- tutkimus/artikkeli on saatavana koko tekstinä ja tutkimus/artikkeli on maksuton
- tutkimus/artikkeli on suomen, englannin tai ruotsinkielinen
- tutkimuksen/artikkelin ikä-/kohderyhmä on alle yksivuotiaan varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa

Kirjallisuuskatsauksen onnistumisen kannalta kriittinen vaihe on hakustrategian toteuttaminen. Haun tavoitteena on löytää kaikki tutkimuksen aiheen kannalta oleelliset tutkimukset (Pudas-Tähkä & Axelin 2007.) Hakusanat ja -lausekkeet muodostuivat tutkimuskysymyksen perusteella ja sanoja rajattiin sen perusteella.

Hauissa yhdistettiin varhainen vuorovaikutus, tukeminen, keinot, lapsi, vanhempi ja hoitaja sekä niihin liittyvät asiasanat.

Suomenkielisinä hakusanoina tiedonhaussa käytettiin; vuorovaikutus, lapsi, vanhempi, tukeminen ja keinot. Englanninkielisinä hakusanoina käytössä olivat interaction, child, parenthood, support, means. Suomenkielisinä hakulausekkeina käytettiin vuorovaikutus AND lapsi, vuorovaikutus AND lapsi AND tukeminen, vuorovaik* AND tukeminen, varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen AND hoitaja ja keinot AND vuorovaikutussuhde, vuorovaikutuksen tukeminen, keinoja varhaiseen vuorovaikutukseen, vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus. Englanninkielisinä hakulausekkeina olivat puolestaan interactioin AND child, interaction AND support, support AND parenthood AND interaction interaction AND means, the interaction between parent and child sekä supporting the early interaction.

Tiedonhaku eri tietokannoista tuotti erilaisia tuloksia. Tiedonhaku aloitettiin Medicistä, jossa käytettiin seuraavia hakusanoja ja –lausekkeita, vuorovaikutus, vuorovaikutus AND lapsi, vuorovaikutus AND lapsi AND tukeminen, vuorovaik* AND tukeminen, varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen AND hoitaja ja keinot AND vuorovaikutussuhde. Haku tuotti näillä hakusanoilla yhteensä 59 hakutulosta. Otsikon perusteella valittiin yksitoista tulosta lähempään tarkasteluun ja sisällön perusteella ne karsiutuivat 8 tulokseen. Nämä julkaisut luettiin kokonaan läpi ja kirjallisuuskatsaukseen valittiin sisäänottokriteerit täyttävät kaksi julkaisua.

Cinahl tuotti haussa englanninkielisiä julkaisuja, joita haettiin 5:llä eri hakusanalla ja –lausekkeella. Hakusanoina käytettiin support AND interaction, support AND parenthood AND interaction, the interaction between parent and child, supporting the early interaction AND nurse ja interaction AND means. Haku tuotti yhteensä 172 hakutulosta, joista otsikon perusteella valittiin neljätoista lähempään tarkasteluun ja sisällön perusteella valittiin 9. Nämä julkaisut luettiin kokonaan läpi, mutta sisäänottokriteereiden täyttämiä julkaisuja ei ollut yhtään.

Viimeinen haku tehtiin google scholarin avulla kolmella eri hakulausekkeella, hakulausekkeet olivat; vuorovaikutuksen tukeminen, keinoja varhaiseen

vuorovaikutukseen ja vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus. Haku tuotti 528 hakutulosta, joista valittiin otsikon perusteella 46 lähempään tarkasteluun ja sisällön perusteella 16 julkaisua. Kaikki nämä julkaisut luettiin läpi ja sisäänottokriteereiden mukaan valittiin kaksi kirjallisuuskatsaukseen.

Yhteensä hakutuloksia kolmesta eri tietokannasta tuli 759. Näistä valittiin otsikon, tiivistelmän perusteella lähempään tarkasteluun 71 julkaisua. Näistä sisällön perusteella valittiin kokonaan luettavaksi 33 julkaisua ja niistä valittiin sisäänottokriteereiden täyttämät julkaisut. Sisäänottokriteerit täyttyivät neljän julkaisun osalta ja ne valittiin kirjallisuuskatsaukseen. Alla olevassa taulukossa numero 2 on kuvattu tiedonhaku eri tietokannoista, hakusana kerrallaan.

TAULUKKO 2: Kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku tietokannoista

TIETO-KANTA	HAKUSANA	HAKU-TULOS	HYVÄKSYTTY TIIVISTELMÄN/ OTSIKON PERUSTEELLA	HYVÄKSYTTY SISÄLLÖN PERUSTEELLA	SISÄÄNOTOKRI-TEERIN TÄYTTÄMÄT JULKAISUT
Medic	vuorovaikutus	41	3	2	0
	vuorovaikutus AND lapsi	7	4	3	1
	vuorovaikutus AND lapsi AND tukeminen	0	0	0	0
	vuorovaik* AND tukeminen	4	2	2	0
	varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen AND hoitaja	7	2	1	1
	keinot AND vuorovaikutussuhde	0	0	0	0
Cinahl	support AND interaction	39	5	3	0

	support AND parenthood AND interaction	5	5	3	0
	the interaction between parent and child	116	2	0	0
	supporting the early interaction AND nurse	0	0	0	0
	interaction AND means	12	2	3	0
Google Scholar	vuorovaikutuksen tukeminen	200	20	5	1
	keinoja varhaiseen vuorovaikutukseen	140	11	6	1
	vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus	188	15	5	0

Kirjallisuuskatsaukseen hyväksytyt alkuperäistutkimukset on kuvattu ja tiivistetty alla olevassa taulukossa numero 3.

TAULUKKO 3: Hyväksytyt alkuperäistutkimukset

TEKIJÄT, VUOSI	OTSIKKO	TUTKIMUKSEN TARKOITUS	TUTKIMUKSEN TULOKSET
Anu-Katriina Pesonen, 2010	Varhainen vuorovaikutus on suotuisan psyykkisen kehityksen edellytys	Tutkimuksen tarkoitus on kuvata vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutusta ja sitä miten se vaikuttaa lapsen psykologiseen kehitykseen.	Tutkimus tulokset ovat lisänneet tietoa varhaisen vuorovaikutuksen sisällöstä ja merkityksestä lapsen suotuisalle psyykkiselle kehitykselle. Teoreettisesti tärkein muutos on ollut huomion siirtäminen vanhemman toimintatavasta siihen, miten vanhempi ja vauva toimivat yhdessä. Samalla tieto vauvan vuorovaikutusvalmiuksista

			on lisääntynyt.
Pisilä, Elisa, 2010	Terveystenhoitajan kokemuksia varhaisen vuorovaikutuksen tukemisesta lastenneuvolassa	Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata terveydenhoitajan kokemuksia varhaisesta vuorovaikutuksesta, sen havainnoimisesta ja tukemisesta lastenneuvolassa.	Tutkimus tulokset osoittavat, että terveydenhoitajat havainnoivat vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Terveydenhoitajat havainnoivat erityisesti puhetta, hymyä ja puhetta. Varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen käytetään kannustamista ja tukemista.
Lohi Saira, Holappa Tea, 2011	Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen hoitajan näkökulmasta	Tutkimuksen tarkoitus oli kuvata varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen toteutumista hoitajien näkökulmasta.	Tutkimustulosten mukaan vuorovaikutusta tukemista toteutettiin hyvin eri tavoin. Hoitaja tuki vuorovaikutusta omien valmiuksiensa mukaan. Hoitajan antamaan tukeen vaikutti tutkimustulosten mukaan hoitajan vuorovaikutusosaaminen, kumppanuusosaaminen, tunneosaaminen ja jaettu asiantuntijuus.
Mirjami Mäntymaa, 2006	Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus ohjaa lapsen kehitystä	Väitöstutkimuksen tarkoitus oli tuottaa tietoa ja tutkia vauvan ja äidin välistä varhaista vuorovaikutusta. Tarkoituksena oli kuvata myös äitejä, joilla on mielenterveysongelmia ja sitä miten parisuhteen vaikeudet voivat heijastua vuorovaikutussuhteeseen.	Tutkimuksen tulokset nostavat esiin vuorovaikutuksen malleja, kiintymyssuhdetta ja sitä millaisilla asioilla on vaikutusta lapsen kehitykseen.

4.3 Aineiston analyysi

Tässä opinnäytetyössä käytetään analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällön analyysiä. Kyngäs- Vanhanen (1999, 4-5) on todennut sisällön analyysin soveltuvan dokumenttien, kuten päiväkirjojen, dialogien, raporttien ja muun kirjallisen

materiaalin analyysiin. Lopputuloksena syntyy tutkittavaa ilmiötä kuvaavia kategorioita, käsitteitä, käsitejärjestelmiä ja käsitekarttoja (Kyngäs, Vanhanen 1999, 4-5). Aineistolähtöinen sisällön analyysi valikoitui analyysimenetelmäksi sen vuoksi, että tutkimuksessa haluttiin kuvata ja tuoda esiin keinoja, joilla hoitaja voivat tukea äidin ja alle yksivuotiaan lapsen varhaista vuorovaikutusta. Sisällön analyysimenetelmän avulla on mahdollista vastata tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykseen.

Kyngäs- Vanhanen toteaa, että materiaalia voidaan analysoida joko aineistosta lähtien eli induktiivisesti tai teorialähtöisesti eli deduktiivisesti. Tämän opinnäytetyö analyysi menetelmä on aineistolähtöisen sisällönanalyysi. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä, jossa pääpaino on aineistossa, antaa mahdollisuuden rakentaa teoriaa tutkittu aineisto lähtökohtana. Tällöin voidaan puhua aineistolähtöisyydestä, joka tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. (Eskola & Suoranta 1998, 83.)

Aineisto analysoidaan seuraavien vaiheiden mukaan. Aineistoon perehtyminen, aineiston koodaus, aineiston pelkistäminen eli redusointi, aineiston ryhmittely eli klusterointi ja viimeisenä tehdään aineiston abstrahointi. Analyysin alussa aineistoon perehdytään huolellisesti lukemalla aineisto useaan kertaan. Sen jälkeen määritellään analyysiyksikkö. Analyysiyksikkönä voi olla yksi sana tai sanayhdistelmä, lause, lausuma tai ajatuskokonaisuus (Kyngäs, Vanhanen 1999, 5). Analyysiyksikön valinta ja määrittäminen on tärkeä tehdä ennen analyysiprosessin aloittamista. Määrittelyn ratkaisee aineiston laatu ja tutkimustehtävä tai – kysymys (Latvala, Vanhanen-Nuutinen 2003, 25). Analyysiyksikkönä tässä työssä käytetään lausumaa, koska etsitään vastausta kysymykseen, miten hoitaja voi tukea äidin ja alle yksi vuotiaan lapsen välistä vuorovaikutusta.

Aineiston koodaamisessa analysoitavasta aineistosta karsitaan epäoleellinen tieto pois tiivistämällä aineistoa tai pilkkomalla aineisto pienempiin osiin muodostamalla alkuperäisilmauksia. Tutkimuskysymys tai -kysymykset ohjaavat aineiston koodaamista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109 - 110.)

Aineiston pelkistämisessä analysoitavasta aineistosta muodostetut alkuperäisilmaukset pelkistetään ja näin muodostuvat pelkistetyt ilmaukset (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109 - 110.) Esimerkki artikkelista poimittu alkuperäisilmaus lapsen itkulla on aina jokin merkitys/ tarkoitus. Pelkistetty ilmaus lapsen itkulla on merkitys.

Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä aineistosta poimitut pelkistetyt ilmaukset käydään tarkasti läpi. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään alaluokiksi, joiden sisältö nimetään mahdollisimman kuvaavalla käsitteellä.

Klusteroinnissa luodaan pohja tutkimuksen perusrakenteelle ja kuvataan alustavasti tutkittavaa ilmiötä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110 - 111.) Alaluokkien muodostamisen jälkeen niitä yhdistetään yläluokiksi eli käsitteellistämässä erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja siitä muodostetaan käsitteitä. Alkuperäisaineistossa käytettyjen ilmaisujen avulla edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.)

Aineiston abstrahoinnissa eli käsitteellistäminen aineistosta erotetaan tutkimuksen kannalta oleellisin tieto. Abstrahoinnin perusteella muodostetaan teoreettinen käsitteistö. Alaluokista muodostetaan yläluokkia eli alkuperäisaineistossa käytettyjen ilmaisujen avulla edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan, kuin se aineiston näkökulmasta on mahdollista (Tuomi & Sarajärvi, 2009.)

5 Opinnäytetyön tulokset

Tutkimuksen tulokset muodostuvat kolmesta yläluokasta viestien ja vuorovaikutuksen tulkinta, vuorovaikutusta vaikeuttavat tekijät ja keinoja vuorovaikutussuhteeseen lapsen ja vanhemman välille. Liitteessä nro 1 on kuvattu aineiston analyysi.

5.1 Viestien ja vuorovaikutuksen tulkinta

Yläluokka viestien ja vuorovaikutuksen tulkinta muodostuu kahdesta alaluokasta viestien merkitys sekä vuorovaikutus ja sen merkitys.

Viestien merkitys

Lapsen hymy on tärkeä osa vuorovaikutusta. Vanhempien tulee tietää, että lapsi hymyilee vanhemmilleen eritavalla kuin muille aikuisille. Hymy kertoo rakkaudesta ja siitä, että lapsi tunnistaa oman vanhempansa (Pisilä, 2010 & Lohi 2011).

Lapsen itku merkitsee myös jotain, tulosten mukaan vanhemmat kokevat lapsen itkun tulkitsemisen vaikeaksi. Vanhempia on tuettava tulkitsemaan ja kuuntelemaan itkuja. Itku kertoo, usein nälän tunteesta, läheisyyden puutteesta, vatsavaivoista, tyytymättömyydestä tai huomionhausta (Lohi, 2011 & Pisilä 2010 & Pesonen, 2010).

Vauva ei osaa säädellä tunteitaan. Vanhemman tehtävä onkin rauhoittaa, silitellä ja ottaa syliin, jotta kiukkuinen lapsi saadaan rauhoittumaan. Hoitajan on tärkeä tukea vanhempia tässä tilanteessa, koska tilanteet koetaan usein vaikeaksi. Kiukkuinen, raivon vallassa oleva lapsi saa usein vanhemmat hätääntymään ja vanhempien onkin hyvä tiedostaa, että oma rauhallisuus rauhoittaa myös lasta (Lohi, 2011 & Pesonen, 2010).

Hoitajat tukevat usein vanhempia ja heidän suhtautumistaan lapsen viesteihin. Tulosten mukaan on selvää, että ensimmäiset kuukaudet menevät tutustuessa uuteen perheenjäseneen, mutta pikku hiljaa viestejä opitaan tulkitsemaan (Mäntymaa, 2006 & Pisilä, 2010 & Pesonen 2010).

Vuorovaikutus ja sen merkitys

Tuloksista käy ilmi, että lapsi hakee vuorovaikutusta ja tarvitsee vanhemmaltaan vastauksen esimerkiksi hymyyn. Vastuu alle yksivuotiaan lapsen perustarpeisiin vastaamisesta on vanhemmilla, koska lapsi ei pysty vielä huolehtimaan itsestä (Pisilä 2010).

Hoitajien on syytä korostaa vanhemmille, että vuorovaikutus on tärkeää. Lapsi hakee vuorovaikutusta koko ajan. Jos lapsi tulee jatkuvasti torjutuksi vuorovaikutus yrityksissä, vaikuttaa se lapsen kehitykseen ja minä- kuvaan lapsen kasvaessa (Mäntymaa, 2006).

Haastattelussa korostuu myös vanhempien omista kokemuksista puhuminen. Vanhemman omat kokemukset vaikuttavat vuorovaikutukseen oman lapsen kanssa. Hoitajan tehtävä on myös saada vanhemmat käymään läpi kokemuksiaan liittyen omaan lapsuuteen ja vuorovaikutukseen (Mäntymaa, 2006 & Pisilä, 2010).

5.2 Keinoja vuorovaikutussuhteeseen lapsen ja vanhemman välille

Tulosten mukaan vanhemmille on neuvolassa jo hyvä kertoa, että varhainen vuorovaikutus alkaa jo raskausaikana. Vanhempia täytyy kannustaa kommunikoidaan äidin vatsassa kasvavan lapsen kanssa. Heitä tulee ohjata silittelemään vatsaa ja juttelemaan jos se tuntuu luontevalta (Lohi, 2011 & Pisilä, 2010).

Vuorovaikutus ei vaadi mitään ihmeellistä. Se tapahtuu arjessa. Vuorovaikutus on kaikkea; kosketusta, hymyä, juttelua, yhdessä oloa ja imettämistä vauvan kanssa (Lohi, 2011). Lapsi tarvitsee vanhemman läsnä oloa ja huolenpitoa ensimmäisen elinvuoden aikana ja tästä on hyvä kertoa vanhemmille (Pisilä, 2010).

Vuorovaikutussuhde on myös turvallisuuden luomista. Hoitajan tehtävä onkin tukea vanhempia esimerkiksi hoitotoimenpiteissä kuten vaipan vaihdossa, luomaan turvallisuuden tunne lapselle. Vuorovaikutus auttaa tässä, juttele lapselle ja silittle (Pisilä, 2010).

5.3 Vuorovaikutusta vaikeuttavat tekijät

Tuloksista nousee esiin se, että vanhemmille on tärkeä jakaa tietoa siitä, että vuorovaikutuksen luominen voi olla hankalaa ja vanhempien omat tunteet

vaikuttavat siihen. Heidän on hyvä tiedostaa, että täydellistä vuorovaikutusta ei ole. Vanhemman omat asiat, kuten stressi vaikuttaa vuorovaikutukseen lapsen kanssa (Mäntymaa, 2006 & Lohi 2011).

Lapsen sairastuessa vanhempien vuorovaikutussuhde korostuu. Hoitajan tehtävä onkin tukea ja ottaa puheeksi miten vanhemman lapsen kanssa tulee olla, jotta lapsi kokee olevansa turvallisessa ympäristössä (Lohi, 2011).

Puheeksi ottaminen esimerkiksi neuvolassa, lapsen kehitystä seurattaessa on hoitajan tehtävä. Vanhemmille on tärkeä tuoda esiin, että varhaisen vuorovaikutussuhteen ongelmat voivat aiheuttaa lapselle psyykkisen kehityksen vaarantumista. Vanhempien tulee tiedostaa, mikäli vuorovaikutus on puutteellista. Hoitajan onkin hyvä kertoa oma näkemys vuorovaikutuksen toimivuudesta työtä tehdessään (Mäntymaa, 2006).

Vuorovaikutussuhteen toimimattomuuden taustalla on usein jokin syy. Äidin mielenterveysongelmat tai vanhempien parisuhteen ongelmat heijastuvat lapseen ja vuorovaikutukseen hänen kanssaan. Hoitajan onkin hyvä tavata molemmat vanhemmat, jotta hän saa kokonaiskuvan perheessä vallitsevasta tilanteesta. Tässä kohtaa emotionaalinen tuki ja puheeksi ottaminen korostuvat, koska aiheet ovat arkoja eikä niitä haluta kaikille kertoa (Mäntymaa, 2006 & Pesonen, 2010).

6 Pohdinta

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Laadullisten tutkimusten luotettavuutta analysoidessa olisi hyvä pohtia, onko kuvaus ja siihen liittyvät selitykset niiden tulkintojen kanssa yhteensopivia. Tässä tapauksessa tutkimusten luotettavuuden arviointia edistää tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta ja sen vaiheista (Willberg, 2009). Tässä opinnäytetyössä on avattu jokainen vaihe ja toteutustapa. Cupa ja Lincoln (1981 ja 1985) ovat kuvanneet laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin kriteereiksi uskottavuuden, riippuvuuden, siirrettävyyden ja vahvistettavuuden. Analyysistä

nousevien käsitteiden muodostamisessa on oleellista johdonmukainen yhteys tutkittavan aineiston ja ajattelun välillä. Uskottavuutta voidaan arvioida esimerkiksi sillä, miten analyysin tuloksena muodostuneet luokitukset ja kategoriat kattavat aineiston ja vastaavat tutkimuskysymykseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 160).

Tässä opinnäytetyössä uskottavuutta lisää se, että luokitukset on muodostettu siten, että ne vastaavat opinnäytetyön tutkimuskysymykseen mahdollisimman tarkasti. Luotettavuuden arviointiin vaikuttaa tutkimuskysymyksen osalta löytyvä vähäinen aineisto, sillä tutkittua tietoa ei paljon löytynyt tai tutkimukset eivät vastanneet ikäryhmän osalta opinnäytetyön tutkimuskysymystä. Toistettavuus käy ilmi opinnäytetyöstä siten, että hakuprosessi ja sitä kautta löydetty alkuperäistutkimukset on mahdollista löytää hakusanojen perusteella ja haku on näin toistettavissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 165).

Tässä katsauksessa tutkittu aineisto on pitkälti laadullista, kuvailevaa ja joissain määrin vain pienen ryhmän toimintaa tutkivaa eli hoitohenkilökuntaa, äitiä ja lasta. Useat käytetyistä lähteistä antavat samankaltaisia tuloksia, jolloin tuloksien yleistettävyyden nousee luotettavammalle tasolle.

Tutkimuksen eettisten vaatimusten osalta tutkimuksessa saatuja tuloksia ei tule yleistää. Hyvän tutkimuskäytännön eettisten periaatteiden mukaan raportointi ei myöskään saa olla puutteellista tai harhaanjohtavaa (Hirsijärvi ym. 2013, 26). Täytyy siis muistaa, että havainnot ei saa myöskään muokata tuloksen kustannuksella ja tulosten puutteet on tuotava luotettavasti esiin. Tämä asettaa haasteen raportoinnille jokaisessa työvaiheessa (Stolt & Routasalo 2007, 68).

Tiedonhakuprosessissa opinnäytetyssä pyrittiin saamaan mahdollisimman monta vastausta tutkimuskysymykseen niin aineiston keräämisen kuin tulosten esittämisenkin kautta. Aineistoa ei rajattu tutkimustulosten perusteella, vaan mukaan kelpuutettiin kaikki tutkimukset, jotka käsitelivät hoitajan roolia varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa, koska aineistoa ei muuten olisi saatu riittävästi kasaan. Aineiston haku rajattiin kuitenkin hakusanojen perusteella.

Selkeitä eettisiä ongelmia työskennellessä ei ilmennyt. Opinnäytetyötä tehdessä tekijällä ei ollut aikaisempia oletuksia tutkittavasta aiheesta, joten työskentelyä ohjasi vain löydetty tieto eivätkä aiemmin oletukset. Tarkoituksena oli kirjoittaa auki hakuprosessin eri vaiheineen selkeästi, jotta lukijalla on mahdollisuus arvioida ja seurata työn etenemistä. Tuloksia läpi käydessä pyrkimyksenä oli olla rehellinen ja vääristämättä tuloksia.

6.2 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksen tuloksista nousi esiin erilaisia keinoja, joilla hoitaja voi tukea äidin ja alle yksi vuotiaan lapsen varhaista vuorovaikutusta. Tuloksia tarkastellessa käsitellään tarkemmin, mitä keinot voivat olla.

Tuloksissa Mäntymaa (2006) & Pisilä (2010) korostivat, että vanhempien omat kokemukset vaikuttivat paljon vuorovaikutuksen syntyyn oman lapsen kanssa. Tutkimuskysymys huomioiden hoitajan onkin hyvä jo odotusaikana kysyä tulevien vanhempien suhteesta omiin vanhempiin ja sitä kautta mahdollistaa vanhemmille puhuminen suhteesta ja antaa heille mahdollisuus miettiä minkälaisen vuorovaikutussuhteen he oman lapsen kanssa haluavat.

Vanhemmat kokivat Lohi (2011), Pisilä (2010) & Pesonen (2010) mukaan, että tarvitsevat tukea erityisesti viestien tulkintaan ja erottamaan esimerkiksi erilaisia itkun merkityksiä. Hoitajan tehtävä onkin kertoa, että itkuja on erilaisia ja tuoda esiin se, että itkulla on aina jonkin merkitys. Esimerkiksi vanhempien tietoisuus nälän itkusta ja väsymyksestä on tärkeä osa viestien tulkintaa.

Kirjallisuudessa ja tuloksissa Mäntymaa (2006), Pisilä (2010) & Pesonen (2010) toivat esiin vanhempien kokemuksista hoitajan antamasta tuesta ja tiedosta etenkin ensimmäisten kuukausien aikana, sitä pidettiin tärkeänä. Vanhemmat nostivat esille, että konkreettiset esimerkit arjesta ovat tärkeitä ja vanhemmille on tärkeä kertoa, että esimerkiksi lapsen hymy on tärkeä osa vuorovaikutusta.

Pesonen (2010) nostaa esiin hoitajan tehtävän esimerkiksi neuvolassa on kertoa vanhemmille lapsen vuorovaikutuksesta ja siihen vastaamisesta. Hoitajan tehtävä on myös kysellä arjesta ja siitä miten perustarpeet lapsen kohdalla toteutuvat. Vanhemmille on hyvä selventää, ettei vuorovaikutus vaadi mitään ihmeellistä.

Hoitajan roolia korostivat tuloksissa Mäntymaa (2006) & Pisilä (2010) palautteen antamisessa ja puheeksi ottamisessa. Vanhempia on hyvä tukea hyvään vanhemmuuteen ja antaa palautetta, vaikkapa neuvolassa onnistuneesta vuorovaikutuksesta lasta riisuesssa, myös katsekontakti ja hymy lapselle ovat palautteen antamisen kohtia. Hoitajille tulee olla rohkeutta antaa myös negatiivista palautetta, mutta rakentavasti. Esimerkiksi näin; oletko huomannut, että vauva hakee sinulta katsekontaktia jatkuvasti hymyillen ja jokellellen?

Tulokset olivat hyvin monimuotoisia ja ne käsittelivät monenlaisia keinoja tukea äidin ja alle yksi vuotiaan lapsen vuorovaikutusta. Tuloksia tarkastellessa tuli muistaa kuitenkin tutkimuskysymys ja vastata juuri siihen.

6.3 Johtopäätökset

Tuloksia tarkastellessa hoitajan rooli korostuu ja on moninainen, sillä hoitajana varhaista vuorovaikutusta voi tukea missä tahansa; sairaalassa, neuvolassa.

Johtopäätöksinä kirjallisuuskatsauksessa voidaan pitää seuraavia asioita;

1. Keinot riippuvat paljon vanhemmista ja siitä minkälaista tukea vanhemmat vuorovaikutukseen tarvitsevat.
2. Lapsen viestit ja niiden tulkinta koetaan usein vanhempien mielestä haastavana, jolloin hoitaja rooli etenkin lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana korostuu esimerkiksi neuvolatyössä.
3. Kaikilla vuorovaikutuksen tuen tarve ei kuitenkaan ole samanlainen.
4. Hoitajalla tulee olla myös rohkeutta puuttua ja antaa palautetta, mikäli näkee epäkohtia vuorovaikutussuhteessa.
5. Vuorovaikutussuhteita on monenlaisia ja ne ovat aina yksilöllisiä ja ainutlaatuisia.

6.4 Jatkotutkimusehdotukset

Tämän opinnäytetyön pohjalta hoitajan roolia voisi tarkastella tarkemmin molempien vanhempien ja lapsen vuorovaikutuksen tukemisessa ja minkälainen merkitys sillä on. Myös yli yksivuotiaan ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde voisi olla tarkastelussa. Tarkastella voisi sitäkin, miten lapsen kehitys ja esimerkiksi puhumaan oppiminen vaikuttaa vuorovaikutussuhteen muuttumiseen ja kehittymiseen. Tuoko se haasteita vai helpottaako se vuorovaikutusta vanhempien kanssa.

Lähteet

Dallaire, D. H. & Weintraub, M. 2007. Infant-mother attachment security and children`s anxiety and aggression at first grade. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 477-492.

Eirola R. 2003. Lapsiperheiden elämänhallintavalmiudet, Perheohjauksen arviointi. Väitöskirja. Verkkodokumentti.

<http://www.uku.fi/vaitokset/2003/isbn951-781-941-2.pdf>.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Hermanson, E. 2012. Varhainen vuorovaikutus ja itsetunnon kehitys. Duodecim, terveyskirjasto.

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00302

Viitattu 12.6.2015

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi. 121-124

Hovi, S-L., Saranto K., Korhonen, T., Korhonen, A., Holopainen, A. 2011. Järjestelmällinen katsaus on paljon muutakin kuin tiedonhakua. *Tutkiva Hoitotyö* Vol. 9 (2). Fioca. 37.

Jouhki, T. & Markkanen, R. 2007. Perhosen siivin. Opas vuorovaikutustanssiin. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuus-katsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291–301.

Kalland, M. 2002. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, Jari – Kalland, Mirjam (toim.): *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY. 225 – 227.

Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2008. *Lapsen aika*. 11. uud. p. Helsinki: WSOY.

Kemppinen, K. 2007. Early maternal sensitivity: continuity and related risk factors. *Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja. D, Lääketiede*; 116-18.

Korhonen, A. 1999. *Elämän ensitaidot. Erityisvauvan kehityksen tukeminen*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Korhonen, S. 2008. *Iloa vanhemmuuteen, vuorovaikutusleikkiopas vanhemmille*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. *Hoitotiede*. 3-11.

- Kääriäinen, M. & Lahtinen, M. 2006. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimustiedon jäsentäjänä. *Hoitotiede* 18 (1), 37-45,58. Laadullinen tutkimus. Koppa, Jyväskylän Yliopisto.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus> Viitattu 8.1.2016
- Laitinen, E., Kurki, P-L. & Ebeling, H. 2001. Deprivaatio ja lapsen kehitys. *Suomen lääkirilehti* 6/2001, 657–660.
- Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen S. - Nikkonen M. (toim.): *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Helsinki: WSOY.
- Lastenneuvola lapsiperheiden tukena 2005: Opas työntekijöille. julkaisuja. 3., painos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö; 80-81.
- Löthman-Kilpeläinen, L. 2001. Lapsiperheen voimavarat ja voimavarojen vahvistaminen neuvolassa. Pro gradu – tutkielma. Kuopion yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Hoitotieteen laitos.
- Mäntymaa, M. 2006. Early Mother-Infant Interaction: Determinants and Predictivity. Verkkodokumentti.
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6604-7.pdf>.
- Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. *Lasten psykiatrian poliklinikka*. Tampere.
- Pelkonen, M., & Hakulinen, T. 2002. Voimavaroja vahvistava malli perhehoitotyöhön. *Hoitotiede* 14(5), 208.
- Puotiainen, T & Salo, S. 2015 Hoivaa ja leiki - ryhmäinterventio raskaana oleville äideille. *Multiprint*. 14
- Puura, K. 2001. Vauvan depressio. *Katsaukset*. *Duodecim*.
http://duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&viewType=viewArticle&tunnus=duo92283&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_auth= Viitattu 1.9.2015
- Puura, K. 2003. Terveystieteilijä varhaisen vuorovaikutuksen tukijana. Teoksessa: Niemelä, P, Siltala, P & Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. Juva: WS Bookwell Oy, 475–487.
- Puura, K & Hastrup, A. 2015. Varhainen vuorovaikutus (VaVu). Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 13.10.2015
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppisiin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Viitattu 3.1.2016
http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Salo, S. & Tuomi, K. n.d. Hoivaa ja leiki. Vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Psykologien Kustannus Oy.

Schulman, M. 2002. Ongelmallinen matka äitiyteen. *Psykoterapia* 3/2002: 139–155.

Siltala, P. Toimittanut: Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. WSOY. 16-22

Sinkkonen, J. & Kalland M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. *WSOYpro*. 95-104

Sinkkonen, J. Toimittanut: Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. WSOY. 92-104.

Stolt, M. & Routasalo, P. 2007 Tutkimusartikkelien valinta ja käsittely. Teoksessa Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja; 58–70.

Terkko. Medic-tietokanta. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 6.1.2016:
<http://www.terkko.helsinki.fi/medic-tietokanta>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki:Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tähtinen, H. 2007. Systemaattinen tiedonhaku hoitotieteen näkökulmasta. Teoksessa Kirsi Johansson, Anna Axelin, Minna Stolt & Riitta-Liisa Ääri (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turku: Turun yliopisto, Hoitotieteenlaitos.

Willberg. E. 2009. Laadullisen aineiston luotettavuus. Viitattu 5.2.2016.
<https://www.jyu.fi/edu/laitokset/eri/opiskelu/opiskelu-info/prosem/laadullinen>

Liitteet

LIITE 1 Aineiston analyysitaulukko

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
<p>..lapsi hymyilee äidille ja isälle eri tavalla kuin muille...</p> <p>...lapsen itkulla on merkitys..</p> <p>.. vauva ei osaa säädellä tunteita, tarvitsee aikuista..</p> <p>.. vanhemman suhtautuminen lapsen viesteihin kuten itkuun..</p> <p>..kohdatessaan vanhemman vauva yrittää vuorovaikutusta..</p>	viestien merkitys	Viestien ja vuorovaikutuksen tulkinta
<p>..vanhempien vastuu lasten perustarpeista..</p> <p>..Katsekontakti ja hymy ovat tärkeitä lapselle..</p> <p>..vuorovaikutus on lapsen puolelta ilmeitä, eleitä..</p> <p>..vanhempien kokemukset vaikuttavat ja siirtyvät opittuna omalle lapselle..</p> <p>..lapsen kehitys ja oppiminen..</p> <p>..raskausajan vuorovaikutus on tärkeää..</p>	vuorovaikutus ja sen merkitys	

<p>..vuorovaikutus on yhdessäoloa arjessa..</p> <p>..lapsi tarvitsee vanhempaa huolenpitoon ja vuorovaikutukseen.</p> <p>.. turvallisuuden luominen hoitaessa..</p> <p>..vuorovaikutus on vastavuoroista..</p> <p>..tietoa ja tukea varhaisesta vuorovaikutuksesta..</p>	<p>keinoja vuorovaikutukseen</p>	<p>keinoja vuorovaikutus suhteeseen lapsen ja vanhemman välille</p>
<p>..vuorovaikutuksen ongelmat heijastuvat lapsen psyykkiseen kehitykseen..</p> <p>.. äidin mielenterveysongelmat heijastuvat vuorovaikutussuhteeseen..</p> <p>..vuorovaikutuksen puute vaikuttaa lapsen kehitykseen..</p>	<p>vuorovaikutusta vaikeuttavat tekijät</p>	<p>vuorovaikutusta vaikeuttavat tekijät</p>